

ПОВІСТЬ У 3-Х ЧАСТИНАХ

ЧАСТИНА ПЕРША

Аглая-Феліцітас і Ольга Федоренко, близнички з-поміж тринадцятих дітей, були найздоровіші з-поміж скрофулічних, з поверховності гарних сестер і братів, з чорним кучерявим волоссям по батькові (з роду колись вірменського чи румунського), тонкокістості, худорляві, з тенденцією до високого стрункого росту. У всіх дітей був слух музикальний. Але майже феноменальний був він у обох сестер, близничок Аглаї-Феліцітас і Ольги. Всі в хаті грали або щонайменше співали. Всі що до одного. Ріжниця в хатній музиці була лише та, що по разові зачувалася з отвертих вікон соната Бетховена, штука Ліста, вправи Фільда, Гельмера, баркароли Баха, а по разові знов дрібонькі вправи, ударом і грою малих ручок і супроводом такого ж голоску. Се були менші брати і сестри, котрі

17

так само сиділи при розбитім фортеп'яні, підтягаючи від часу до часу під час гри клавіші, що тут і там западалися, виграваючи при тім найспокійніше завдану лекцію фортеп'янову або співу чи там скрипки далі.

Жадно не нарікало вголос на подлий інструмент.

Жадно. Кожде знало, що се все одно, що до голих стін відкликатися або горохом об них кидати. В домі Федоренків було з давен-давна відомо, що там від смерти бабуні Грічану, матері теперішньої пані Федоренко, робилося для дітей якнайменше, щоб зате тим більше побільшувано маєток, — не для кого іншого, як, власне, знов для тих самих «дітей».

Прегарні килими домашнього виробу прикрашали стіни, долівку і дивани дому панства Федоренків. Одначе коли найстарша донька віддавалася і прохала в матері хоч оден килимочок... хоч «на показ» знайомим в чужині, куди виїжджала з чоловіком, мати і тоді доньці відмовила. «То я все для дітей тримаю, — була її спокійна відповідь. — Вони молодші, як ти. Остануться, може, в гіршім положенні, як ти; а тобі, коли хотілося вийти заміж за чоловіка, за котрого сама хотіла, нехай він справляє килими. Я ще жива. По моїй смерті не ворогам припаде мій маєток, а вам, дітям моїм. Тепер ще нічого нема. Для нікого нема; то повинно розумітися». І вони всі розуміли; від найстаршої до наймолодшого. Змалку, як лиш почали розуміти свою матір. І вона — найстарша донька — зрозуміла... вийшовши заміж з дому без шелюга, без «віна», хоч би і якого скромного. Зрозуміла рівночасно, що родичі раді, що позбулися одної голови з хати, а «не дати» вони не тому не дали, що буцімто «не хтіли»... а тому, що, як казали,

вона вийшла за чоловіка проти їх волі. Або знов. Вдома продавалися господарські здобутки, як: набіл, овочі, мед і т. і[н.], однак щоб котре з дітей одержало в час зошит, книжку або хоч би сяку-таку одежину, — се було виключено. Все мусило, зокрема дітьми, виборюватися, виплакуватися, випрохуватись, огірченими здержуваними словами-сльозами. Одним словом, у п[ан]ства Федоренків було неначе все навідворот, як у інших людей, неначе все догори ногами поставлено. Батько Федоренко, колись талановитий технік і рисовник (тепер, як сам собі говорив, вже на «пенсії»), ходить по своїм великім саду, босоногий, лиш в шароварах і сорочці, жиє для свого саду, винограду, рубає дрова, працює літом коло сіна... а від часу до часу зачитується в глибоко філософічних ділах Спінози, Шопенгауера, Декарта і і[н.] і малює опаленими, незручними вже руками олійними красками портрети деяких своїх дітей або краєвиди.

Для нього його діти майже не існують. Літом живуть чи не цілими днями в саду під голим небом, мов циганята, а зимою збиті в одній кімнатці, щоб прочі гостинні не валялися; і він ними так мало цікавиться, як горобцями на даху. «Десь там пішло одно з другим, — відказує байдужно, як хто з хатних або знайомих за котрим питає. — Господь їх знає. Не мені собі ними голову клопотати».

Гарна, в порядку і чистоті удержувана хата з величезним опарканеним садом, се була та, повна таємничости, болю, сміху і музики оселя... з-поза котрої, з винятком батька, лиш десь-колись виходила, гарно прибрана, на великі закупна мати, а дівтора, з винятком учащаючих

до школи, — ніколи. Чемні і слухняні, з поверховністю, як ті дикі чорні або і білі (мати була ясної вроди) птахи, — можна їх було з сусідніх домів хіба в двох випадках бачити. Раз, як котре драпалося за овочами по високих деревах зручно, або знов лиш самі круглі їх кучеряві головки і чорні, осмалені рученята, коли силкувались лізти на паркан, щоб звідти поглянути на інший світ, як той, котрого загородила мати «тяжкими грішми від злодіїв». Але довго не давали себе оглядати. Знаходився хто припадком в притикаючій до їх оселі саду, вони зникали блискавкою, щоб за недовгий час показатися, а радше мигнути малою головкою знов лиш по ніс, посвітити чорними цікавими очима вокруги, а там так само щезнути з горизонту паркану.

На самоті, без товариства, як виключно свого, без чужого впливу, виростало потомство родини Федоренків; хорувало, знов видужувало, умирало, а все існувало.

Пані Федоренко, з родини почасти і румунської, в молодім віці захоплена палкою любов'ю молодого техника і маляра, віддалася вчасно, і від того часу жила буквально на те, щоб приводити дітей на світ і плекати їх. Одні, як сказано вже, родились, другі вмирали, треті нездужали, а все їх було. Доки жила її мати, енергична пані Грічану, вона дуже мало займалася ґаздівством. Всім займалася перша. Вона рядила ґаздівством, виарендовувала поля, продавала господарський матеріал і справляла що було кому треба. Між тим коли її донька дбала більше про дітей, себе і красу кімнат. Молода і гарна, держалася далеко від грубої господарської праці, висиплялася досхочу і, як сказано, плекала лише діти, цвіти в своїх кімнатах і квітнику. Коли ж

пані Грічану померла, а дітей найшлася громадка, в ній прокинулась пристрасть збивати гроші і витворяти маєток для тих же дітей, котрих остаточно не осталося у неї більше, як точно дев'ятеро.

Хлопці Федоренкам, окрім одного найстаршого, не вдавалися. Але що той, добившись хліба, навертався дуже рідко в батьківську хату, батько махнув рукою, немов він не був ніколи його сином. Другий, молодший, був неохочий до науки. Чи був він тому винен, чи інші впливи, ніхто не знав; але він репетирував кілька разів в школах, а остаточно розвинувшись в гарного, темнолицього юнака, що не видержував в жаднім закладі, куди б його батьки і не випихали, жив чисто бурлацьким життям. Гостював театр в місті — він прилучався до трупи за статиста або співака і держався його на час. Треба було десь визначитися фізичною силою — він йшов туди і в заклад.

Від часу до часу з'являвся в домі, відбирав у матері останній гріш, продавав нишком дещо з її постелі або знов тут і там гарний килим, над котрими дрижала, і зникав на час з дому. Мати заливалася слізьми, відказуючи гірко на сина, не забуваючи при тім ані на хвилину своїх ключів з рук. Ломала з театральністю, до котрої мала нахил, руки і помагала синові з хати уходити. «Йди, бо повиносиш все з моєї хати», — жалілася. Відтак цілувала сина, пхала гроші в руку і... отверала двері. «Іди і не приходь мені наново перед очі», — говорив батько, опускаючи резигновано голову на груди. — Що робиш, все для себе робиш. Мені що до тебе?»

З дівчатами їм ліпше велося. Найстарша віддалася, не взявши, як сказано, від родичів ані зломаного шелюга.

Друга — негарна, була вчителькою; остались лише дві близнички, на котрі покладала мати всю надію, що хоч бодай одна з них впровадить зятя з золотим ковнірем у хату. Інші хлоп'ятка і дівчинка були ще малі. Працьовита і ошадна до хоробливости, вона жалувала дітям кращої поживи і, вмiсто відживлювати їх якнайкраще і дбати про їх дальше здоров'я, вона майже фанатично збільшала і розширювала господарство, встаючи на зорях та вештаючися між прислугою, мов перший завідатель Бог зна яких маєтків, ганила її, спорилась з нею, а остаточно запрягалася до найтяжчої праці з ними враз.

Але пані Федоренко любила в деяких хвилях репрезентувати і даму в своїй хаті. Се особливо, коли заходив хто чужий в її гарні, обширні, гарно поприбирані кімнати. Хоч траплялося і таке, що шановний гість вижидав по часові і годину на паню дому... вона не з'являлася скорше, заким не виросла на її голові зачіска повної моди, не опинилася на ній гарна, першої моди туалета, а її свіже і добре удержане обличчя не було (щоправда, дуже зручно) покрите білим або рожевим пудром. Ввійшовши так перед гостя, вона починала акторувати. Говорила поважно, вдивляючися довго в лице гостеві з поважними панськими рухами, і говорила неправду. Передовсім на кошт дітей. Які в неї добрі і вчені діти, як їх образования їй багато коштувало; як вона їм під тим взглядом ніколи і нічого не відмовляла, дає повними руками. З яким успіхом вони здають іспити. Люди її тих дітей завидують і т. п. Лиш фортеп'ян і скрипки в її хаті були вже не найдобріші і ще не заміняні новими інструментами. Лиш вони одні, але і то наступить поволі. Станеться непримінно;